

Ks. TADEUSZ KNUT
UKSW Warszawa

POCHWAŁA OJCÓW (SYR 44-50), CZYLI HISTORIA IZRAELA W UJĘCIU MĄDROŚCIOWYM AUTORA KSIĘGI SYRACHA

We wczesnej biblijnej tradycji mądrościowej, reprezentowanej przez księgi Przysłów, Hioba i Koheleta, można zauważyć niemal całkowity brak zainteresowania historią Izraela. Księga Syracha, która powstała na początku II w. przed Chr. (ok. 200-170 przed Chr.)¹, jest pierwszą księgą mądrościową Starego Testamentu, gdzie znajduje się obszerny opis dziejów narodu wybranego w tekście noszącym tytuł *Pochwała ojców* (Syr 44-50). Opis sławnych postaci znanych z kart Pisma Świętego jest bardzo oryginalnym osiągnięciem mądrościowym autora Księgi Syracha. Stanowi bowiem dopełnienie jego nauki o uniwersalnym zasięgu mądrości Boga, która swoim działaniem obejmuje zarówno wszechświat, jak i dzieje świata, zwłaszcza Izraela. Po opisie przejawów mądrości w stworzonym przez Boga świecie (42,15-43,33) Syrach przedstawia jej obecność w historii narodu wybranego (44,1-50,24)². *Pochwała ojców* jest tekstem bez precedensu w tradycji mądrościowej, ponieważ Syrach ukazuje dzieje poszczególnych postaci biblijnych jako źródło pouczeń o charakterze sapiencjalnym. W ten sposób autor Księgi Syracha wyraża prawdę o tym, że *historia vitae magistra est* („historia jest nauczycielką życia”), a więc wiedza o przeszłości powinna dostarczać pozytywnych przykładów cnoty, które należy naśladować oraz negatywnych

¹ Zob. O. Eissfeldt, *The Old Testament: An Introduction including the Apocrypha and Pseudepigrapha, and also the works of similar type from Qumran*, tł. P. R. Ackroyd, Oxford 1966, s. 597; P. W. Skehan, A. A. DiLella, *The Wisdom of Ben Sira. A New Translation with Notes, Introduction and Commentary* (The Anchor Bible, 39), New York 1987, s. 9-10; J. Synowiec, *Mędrcy Izraela, ich pisma i nauka*, Kraków 1990, s. 162-163; A. A. Di Lella, *Wisdom of Ben-Sira*, w: *The Anchor Bible Dictionary*, red. D. N. Freeman i in., t. 6, New York 1992, s. 932.

² Zob. S. Potocki, *Rady mądrości. Przewodnik po mądrościowej literaturze Starego Testamentu* (Jak rozumieć Pismo Święte, 5), Lublin 1993, s. 248-249; tenże, *Mądrość uczonego w Piśmie (Księga Syracha)*, w: *Wprowadzenie w myśl i wezwanie ksiąg biblijnych*, t. 6, *Mądrość starotestamentalnego Izraela: Przysłowia, Hiob, Kohelet, Syrach, Księga Mądrości*, red. J. Frankowski, Warszawa 1999, s. 195.

przykładów niczemności, które winny być potępione. Warto w tym miejscu zaznaczyć, że w Syr 44-50 przeważająca liczba osób jest ukazana jako pozytywny wzorzec postępowania. Tylko dwie osoby są ocenione bardzo negatywnie, mianowicie Roboam (47,23) i Jeroboam (47,24-25), a ponadto w opisie Salomona pojawia się krytyka (47,19-21). Syrach przedstawia szereg postaci, wśród których są patriarchowie, królowie, prorocy i przywódcy narodu wybranego, którzy dzięki działającej w nich mądrości Bożej są wzorem godnym do naśladowania lub też z powodu odrzucenia współpracy z Bogiem i kierowania się własnymi zachciankami stają się przestrożą. Mądrościowa interpretacja dziejów sławnych postaci biblijnych ma czytelnika budować moralnie i nauczyć go dobrego postępowania w codziennym życiu. Stąd nauka płynąca z *Pochwały ojców* w Syr 44-50 jest aktualna również dla dzisiejszego odbiorcy, ponieważ pokazuje zachowania i postawy konkretnych osób z przeszłości, które mogą stać się wzorem dla każdego człowieka dążącego do zdobycia mądrości, czyli prowadzenia takiego życia, które zapewni mu osiągnięcie zbawienia.

1. GATUNEK LITERACKI

Tekst w Syr 44-50 zawiera historię biblijną, poczynszy od patriarchów aż do arcykapłana Szymona żyjącego w czasach autora Księgi Syracha. Jednakże sposób, w jaki ta historia została przedstawiona jest wyjątkowy i dotąd niespotykany w tradycji biblijnej. W Starym Testamencie bardzo często pojawiają się opisy odwołujące się do przeszłości, stanowiące coś w rodzaju „przeglądu” dziejów Izraela (np. Pwt 26; Joz 24; Ps 78; 106; 136; Ne 9). Autorzy starotestamentalni przedstawiali historię poprzez opisywanie między innymi takich wydarzeń, jak wyjście z niewoli egipskiej, przymierze na Synaju, wejście do Ziemi Obiecanej, zdobycie Jerozolimy i zbudowanie tam Świątyni. Najczęściej dzieje Izraela były przedstawiane jako wielkie dzieła, które dla narodu wybranego czynił w przeszłości Bóg. Tymczasem Syrach po raz pierwszy nie opisuje historii z perspektywy wydarzeń, ale ukazuje poszczególnych ludzi i ich rolę w dziejach Izraela³.

Rodzi się zatem pytanie, czym jest z punktu widzenia literackiego tekst w Syr 44-50, a więc jaki stanowi gatunek literacki? Pewnego rodzaju odpowiedź daje już sam tytuł tej części Księgi Syracha. W rękopisach greckich tekst w Syr 44-50

³ Zob. J. J. Collins, *Jewish Wisdom in the Hellenistic Age* (The Old Testament Library), Louisville 1997, s. 97.

nosi tytuł *Pochwała ojców*⁴, a w tekście hebrajskim *Pochwała ojców wieczności*⁵. Na samym początku Syrach stwierdza: „Wychwalajmy mężów sławnych i ojców naszych według kolejności ich pochodzenia” (Syr 44,1). Można zatem powiedzieć, że tekst w Syr 44-50 jest utworem o charakterze hymnicznym, czyli wychwalającym, sławiącym i wielbiącym. Należy jednak podkreślić, że – jak zauważa W. Baumgartner – jest to zupełnie inny „hymn” niż utwory należące do tego gatunku literackiego znajdujące się w Biblii, przede wszystkim w Księdze Psalmów, ponieważ wychwalani i sławieni są tutaj ludzie, a nie Bóg. Z tego powodu *Pochwała ojców* w Syr 44-50 jest utworem wyjątkowym i specyficznym, gdyż we wcześniejszych księgach biblijnych Starego Testamentu nie ma zasadniczo jemu podobnych⁶. Dopiero w późniejszym czasie w tradycji biblijnej pojawiają się utwory, w których przywołuje się sławnych ludzi z historii Izraela, którzy są opisywani jako przykłady życia pełnego cnoty i wierności Bogu. Tego rodzaju utwory znajdują się zarówno w Starym Testamencie (np. 1 Mch 2,51-60), jak i w Nowym Testamencie (np. Hbr 11).

Chociaż nie ulega wątpliwości, że tekst w Syr 44-50 nosi wszelkie znamiona hymnu pochwalnego, to wśród uczonych trwa dyskusja na temat skonkretyzowania jego gatunku literackiego⁷. Niektórzy z uczonych doszukują się wzorca dla tego rodzaju utworu, jakim jest *Pochwała ojców* (Syr 44-50) w literaturze greckiej, gdzie istniały dzieła z gatunku pochwały (tj. „enkomion”) wysławiające pochodzenie i działalność sławnych ludzi⁸. Nazwa „enkomion” wywodzi się z języka

⁴ Taki tytuł pojawia się między innymi w najstarszych kodeksach z IV-V wieku: *Codex Vaticanus* (B), *Codex Sinaiticus* (S), *Codex Alexandrinus* (A) – zob. *Septuaginta. Id est Vetus Testamentum graece iuxta LXX interpretes* (Duo volumina in uno), red. A. Rahlfs, t. 2, *Libri poetici et prophetici*, Stuttgart 1979, s. 454; J. Ziegler (red.), *Sapientia Iesu Filii Sirach* (Septuaginta. Vetus Testamentum Graecum Auctoritate Academiae Scientiarum Gottingensis, XII/2), Göttingen 1980, s. 331.

⁵ Zob. P. C. Beentjes, *The Book of Ben Sira in Hebrew. A Text Edition of All Extant Hebrew Manuscripts and a Synopsis of All Parallel Hebrew Ben Sira Texts* (Supplements to Vetus Testamentum, 68), Leiden 1997, s. 77. Fragmenty hebrajskiego tekstu Księgi Syracha zostały odkryte w genezie synagogi w Kairze pod koniec XIX w. oraz w Qumran i na Masadzie w drugiej poł. XX w. – zob. P. W. Skehan, A. A. DiLella, *The Wisdom of Ben Sira...*, dz. cyt., s. 51-54, 60; A. A. Di Lella, *Wisdom of Ben-Sira...*, dz. cyt., s. 935; S. Potocki, *Rady mądrości...*, dz. cyt., s. 253-255.

⁶ Zob. W. Baumgartner, *Die literarischen Gattungen in der Weisheit des Jesus Sirach*, „Zeitschrift für die alttestamentliche Wissenschaft” 1914, nr 34, s. 173; J. J. Collins, dz. cyt., s. 97-98; S. Potocki, *Mądrość uczonego w Piśmie (Księga Syracha)...*, dz. cyt., s. 196. Zob. również E. Jacob, *L'Histoire d'Israel vue par Ben Sira*, w: *Mélanges bibliques rédigés en l'honneur de André Robert* (Travaux de L'Institut Catholique de Paris, 4), Paris 1957, s. 288-294; T. Siebeneck, *May Their Bones Return to Life! Sirach's Praise of the Fathers*, „Catholic Biblical Quarterly” 1959, nr 21, s. 411-428.

⁷ Przegląd różnych propozycji podaje T. R. Lee, *Studies in the Form of Sirach 44-50* (Society of Biblical Literature. Dissertation Series, 75), Atlanta 1986, s. 21-82.

⁸ Obszerne badania na ten temat przeprowadził: tamże, s. 83-245; zob. także: J. Corley, *Sirach 44,1-15 as Introduction to the Praise of the Ancestors*, w: *Studies in the Book of Ben Sira*

greckiego, gdzie znaczy „pochwała, eulogia” w sensie „pieśń pochwalna”. Za twórcę tego rodzaju utworów, których treścią było wychwalanie bohaterów, uważa się Isokratesa, mówcę i pisarza greckiego (436-338 przed Chr.)⁹. Można przypuszczać, że Syrach mógł nawiązać do formy tego rodzaju utworów, tym bardziej że były one bardzo popularne w okresie hellenistycznym. Jak twierdzi J. J. Collins, gdy bierze się pod uwagę formę *Pochwały ojców* w Syr 44-50, to określenie gatunku literackiego tej części Księgi Syracha jako „enkomion”, tj. pieśń pochwalna – co proponuje T. R. Lee – jest najbardziej przekonującą propozycją spośród wszystkich innych hipotez wysuwanych przez uczonych¹⁰.

2. STRUKTURA TEKSTU W SYR 44-50

Pochwała ojców w Syr 44,1-50,24 stanowi dobrze przemyślaną i jednolitą pod względem literackim kompozycję¹¹. Całość poprzedza wprowadzenie (44,1-15), w którym autor przedstawia zamiar wychwalania ludzi sławnych i wielkich. Dzięki swojej pobożności cieszyli się życzliwością u Boga, który przez nich objawia swoją chwałę i wspaniałość (44,2), ale także zasługują na wdzięczną pamięć u potomnych (44,10-11).

Po tym wstępie autor Księgi Syracha przechodzi do opisu poszczególnych ludzi oraz grup, ukazując ich postępowanie i zasługi. Wszyscy są przedstawieni według klucza chronologicznego, co zostało zapowiedziane we wprowadzeniu, gdy Syrach stwierdza, że będzie wychwalał sławnych ludzi „według kolejności ich pochodzenia” (44,1). Jedynym wyjątkiem jest tekst w Syr 49,14-16, gdzie po wzmiance o Nehemiaszu (49,13) następuje powrót do Henocha, Józefa, Sema,

---

(Supplements to the Journal for the Study of Judaism, 127), red. G. G. Xeravits, J. Zsengeller, Leiden 2008, s. 152 i 170. Nieco innego zdania jest kilku uczonych, chociaż zgadzają się oni z opinią, że w Syr 44-50 są obecne elementy charakterystyczne dla gatunku zwanego „enkomion”, np. B. L. Mack, *Wisdom and the Hebrew Epic: Ben Sira's Hymn in Praise of the Fathers*, Chicago 1986, s. 136; M. Gilbert, *The Review of History in Ben Sira 44-50 and Wisdom 10-19*, w: *Rewriting Biblical History. Essays on Chronicles and Ben Sira in Honour of Pancratius C. Beentjes* (Deuterocanonical and Cognate Literature Studies, 7), red. J. Corley, H. van Grol, Berlin-New York 2011, s. 322.

⁹ Zob. J. J. Collins, dz. cyt., s. 99; A. Świderkówna, *Słownik pisarzy antycznych*, Warszawa 1982, s. 257-258. Szerzej na temat greckiego gatunku literackiego określanego jako „enkomion” zob. T. R. Lee, dz. cyt., s. 103-206; A. Schmitt, *Enkomien in griechischer Literatur*, w: *Auf den Spuren der schriftgelehrten Weisen. Festschrift für Johannes Marböck* (Beihefte zur Zeitschrift für die alttestamentliche Wissenschaft, 331), red. I. Fischer i in., Berlin 2003, s. 359-381.

¹⁰ Zob. J. J. Collins, dz. cyt., s. 100. Taka opinia spotyka się również z krytyką – zob. np. S. Potocki, *Rady mądrości...*, dz. cyt., s. 249.

¹¹ Zob. O. Mulder, *Simon the High Priest in Sirach 50: An Exegetical Study of the Significance of Simon the High Priest as Climax to the Praise of the Fathers in Ben Sira's Concept of the History of Israel* (Supplements to the Journal for the Study of Judaism, 78), Leiden 2003, s. 50-51.

Seta, Enosza i Adama¹². Cała kompozycja kończy się pochwałą arcykapłana Szymona (50,1-24)¹³.

Ogólna struktura *Pochwały ojców* w Syr 44-50 przedstawia się następująco:

HYMN WPROWADZAJĄCY (44,1-15)

- I. PATRIARCHOWIE (44,16-23e)
  - Henoch (44,16)
  - Noe (44,17-18)
  - Abraham (44,19-21)
  - Izaak (44,22a-b)
  - Jakub (44,22c-23e)
- II. MOJŻESZ, AARON, PINCHAS (44,23f-45,26)
  - Mojżesz (44,23f-45,5)
  - Aaron (45,6-22)
  - Pinchas (45,23-26)
- III. JOZUE, KALEB, SĘDZIOWIE, SAMUEL (46,1-20)
  - Jozue i Kaleb (46,1-10)
  - sędziowie (46,11-12)
  - Samuel (46,13-20)
- IV. NATAN, DAWID, SALOMON (47,1-22)
  - Natan (47,1)
  - Dawid (47,2-11)
  - Salomon (47,12-22)
- V. PODZIAŁ MONARCHII (47,23-25)
  - Roboam (47,23)
  - Jeroboam (47,24-25)
- VI. PROROCY KRÓLESTWA PÓLNOCNEGO (48,1-15)
  - Eliasz (48,1-12a)
  - Elizeusz (48,12a-15)

¹² Zob. W. Pazera, *Pochwała Ojców w Księdze Jezusa Syracha*, „Częstochowskie Studia Teologiczne” 1986, nr 14, s. 288-289; A. Piwowar, *Dlaczego Syrach pominał Ezdrasza w Pochwale Ojców (Syr 44-50)?*, „The Biblical Annals” 1 (2011), s. 104.

¹³ Na temat struktury Syr 44-50 zob. B. L. Mack, dz. cyt., s. 37-65; O. Mulder, dz. cyt., s. 51-53; A. A. Di Lella, *Mądrość Syracha (Eklezjastyk)*, w: *Katolicki Komentarz Biblijny* (Prymasowska Seria Biblijna, 17), red. R. E. Brown, i in., Warszawa 2001, s. 575. Zob. także L. L. Grabbe, *Jewish Historiography and Scripture in the Hellenistic Period*, w: *Did Moses Speak Attic? Jewish Historiography and Scripture in the Hellenistic Period* (Journal for the Study of the Old Testament. Supplement Series, 317), red. L. L. Grabbe, Sheffield 2001, s. 144-146.

- VII. KRÓLOWIE I PROROCY KRÓLESTWA POŁUDNIOWEGO (48,16-25)
- Ogólna charakterystyka królów Judy (48,16)
  - Ezechiasz (48,17-21)
  - Izajasz (48,22-25)
  - Jozjasz (49,1-3)
  - źli królowie (49,4-6)
  - Jeremiasz (49,7)
  - Ezechiel (49,8)
  - Hiob (49,9)
  - dwunastu proroków mniejszych (49,10)
- VIII. PO NIEWOLI BABILOŃSKIEJ (49,11-16)
- Zorobabel (49,11)
  - Jozue (49,12)
  - Nehemiasz (49,13)
- IX. POWRÓT DO „POCZĄTKÓW” (49,14-16)
- Henoch (49,14)
  - Józef Egipski (49,15)
  - Sem, Set, Enosz (49,16a)
  - Adam (49,16b)
- X. ARCYKAPŁAN SZYMON (50,1-24)

3. PRZEGLĄD HISTORII IZRAELA – POSTACIE SŁAWNYCH LUDZI

Oryginalność ujęcia historii Izraela przez autora Księgi Syracha polega przede wszystkim na tym, że po raz pierwszy ukazuje on dzieje narodu wybranego z perspektywy sławnych ludzi, mianowicie patriarchów, sędziów, królów, proroków, kapłanów, a nie – jak dotychczas ujmowano to w tradycji biblijnej – z punktu widzenia wydarzeń. Co więcej, ujęcie dziejów Izraela w Syr 44-50 jest wyjątkowe z tego powodu, że ma charakter mądrościowy, a więc wartościujący, co oznacza, że w opisie poszczególnych postaci autor Syr 44-50 nie tylko przedstawia ich pochodzenie, działalność i zasługi, ale również dokonuje ich oceny w odniesieniu do roli, którą pełnili w Izraelu, jak również znaczenia, jakie ich dokonania mają dla potomności.

a) Patriarchowie (44,16-23e)

Wśród patriarchów Syrach wymienia pięć osób. Listę sławnych ludzi otwiera dwóch patriarchów z okresu przed potopem, mianowicie Henocha i Noego. Patriarcha Henoch cieszył się życzliwością u Boga, a w nagrodę za swoje prawe życie „został przeniesiony” (Syr 44,16), co jest wyrazem przekonania, że Henoch został wzięty do nieba (zob. Rdz 5,24), podobnie jak prorok Eliasz (zob. 2 Krl

2,11-12)¹⁴. Warto zwrócić uwagę na różnicę w charakterystyce Henocha, podczas gdy w tekście hebrajskim jest on przedstawiony jako „znak wiedzy” ze względu na posiadaną znajomość rzeczy ukrytych i zażyłość z Bogiem¹⁵, to w wersji greckiej jest ukazany jako „przykład nawrócenia”. Henoch jest jeszcze wspomniany w Syr 49,14, gdzie kolejny raz podkreśla się, że za swoją doskonałość „z ziemi został uniesiony”. Drugim patriarchą jest Noe (Syr 44,17-18), który jest określony jako „doskonały” oraz „sprawiedliwy” (w. 17a; por. Rdz 6,9; 7,1) i przedstawiony jako ten, z którym Bóg zawarł „wieczne przymierze” obiecując, że już nigdy nie zgładzi potopem mieszkańców ziemi (w. 18; por. Rdz 9,9-11)¹⁶.

Kolejni patriarchowie to Abraham, Izaak i Jakub. O Abrahamie nazwanym „ojcem mnóstwa narodów” (w. 19a; por. Rdz 17,4-5) Syrach mówi, że „w chwale nikt mu nie dorównał” (w. 19b). Ważne jest przymierze, które Bóg zawarł z Abrahamem, a którego zewnętrznym znakiem było obrzezanie (w. 20b-c; por. Rdz 17,9-14). Gotowość złożenia swego syna Izaaka w ofierze – ukazana jako próba, na którą Bóg wystawił Abrahama – staje się potwierdzeniem, że patriarcha był zawsze wierny Bogu i posłuszny Jego poleceniom (w. 20d; por. Rdz 22,1-14). Wzmianka o obietnicach dla Abrahama i jego potomstwa kończy pochwałę tego patriarchy (w. 21; por. Rdz 22,16-18)¹⁷.

Krótko wspomniani dwaj ostatni patriarchowie, mianowicie Izaak (44,22) i Jakub (44,23), tworzą pewnego rodzaju pomost między Abrahamem a Mojżeszem w odniesieniu do przekazywania błogosławieństwa Bożego. O Izaaku stwierdza się, że Bóg „uczynił mu to samo ze względu na Abrahama, ojca jego”, co odnosi się do obietnic złożonych wcześniej Abrahamowi, a potem powtórzonych wobec Izaaka (zob. Rdz 26,3-5.24). Natomiast Jakub jest wychwalany za przymierze, które Bóg z nim zawarł, dzięki czemu stał się błogosławieństwem dla ludzi. Wzmianka o dwunastu pokoleniach, odnosząca się do synów Jakuba/Izraela (zob.

¹⁴ Na temat Henocha w Księdze Syracha zob. C. Taylor, J. H. A. Hart, *Two Notes on Enoch in Sir. xlv 16*, „Journal of Theological Studies” 1902-1903, nr 4, s. 589-591; F. Luciani, *La giustizia di Enoch in Sir. 44,16b secondo la versione greca*, „Bibbia e oriente” 1981, nr 23, s. 185-192.

¹⁵ Warto zwrócić uwagę, że Henoch był postacią niezwykle popularną i ważną w judaizmie okresu Drugiej Świątyni, zwłaszcza w kręgach o charakterze apokaliptycznym, o czym świadczy chociażby wiązanie jego osoby z wieloma apokalipsami, 1 Hen (*Księga Henocha etiopska*), 2 Hen (*Księga Henocha słowiańska*) i 3 Hen (*Księga Henocha hebrajska*). Na temat znaczenia postaci Henocha w tradycji apokaliptycznej zob.: J. C. VanderKam, *Enoch and the Growth of an Apocalyptic Tradition* (Catholic Biblical Quarterly. Monograph Series, 16), Washington 1984.

¹⁶ Na temat Noego w Księdze Syracha zob. P. W. Skehan, A. A. DiLella, *The Wisdom of Ben Sira...*, dz. cyt., s. 504-505; E. Zajac, *Potop w tradycji biblijnej oraz literaturze judaizmu okresu Drugiej Świątyni* (Studia Biblica Lublinensia, 1), Lublin 2007, s. 94-98.

¹⁷ Na temat Abrahama w Syr 44 zob. P. W. Skehan, A. A. DiLella, *The Wisdom of Ben Sira...*, dz. cyt., s. 505; J. J. Collins, dz. cyt., s. 101; K. Kowalik, *Postać Abrahama w świetle Księgi Syracha*, w: „Przenaczyłeś nas dla Twojej prawdy” (4Q495). *Studia dla Dr. Dzisława J. Kapery w 65. rocznicę urodzin* (Rozprawy i Studia Biblijne, 29), red. W. Chrostowski, Warszawa 2007, s. 425-431.

Rdz 49,1-28)¹⁸, stanowi przejście do pochwały Mojżesza, który z nich wyszedł (Syr 45,1).

b) Mojżesz, Aaron, Pinchas (44,23f-45,26)

W pochwaleniu Mojżesza (45,1-5) Syrach podkreśla przede wszystkim, że otrzymał on Prawo (tj. Torę) od Boga (ww. 3 i 5). Nazwany „człowiekiem miłosiernym” jest określony jako „umiłowany przez Boga i ludzi” (w. 1; zob. Wj 33,11; Lb 12,7-8; Pwt 34,11). Warto zauważyć, że Syrach mniejszą uwagę zwraca na rolę Mojżesza w wyprowadzeniu Izraelitów z niewoli egipskiej (w. 3; por. Wj 4,1-9; 7,8-11,10), ale za to uwypukla jego funkcję jako tego, który naucza naród poprzez przykazania (w. 5). Dwukrotnie wspomina się o bliskiej zażyłości Mojżesza z Bogiem, który „pokazał mu rąbek swej chwały” (w. 3; por. Wj 33,18-23; 34,5-8) oraz „pozwolił mu słyszeć swój głos”, przemawiając do niego „twarzą w twarz” (w. 5; por. Wj 33,11; Lb 12,8; Pwt 34,10).

Jedną z najdłuższych i najwspanialszych pochwał odnosi się do Aarona z pokolenia Lewiego, brata Mojżesza, gdzie obszernie opisuje się jego arcykapłańskie szaty i funkcje liturgiczne (45,6-22). Wzmianka o „wiecznym przymierzu” zawartym przez Boga z nim oraz jego potomstwem wskazuje na wielką godność kapłaństwa, którym cieszy się Aaron, konsekrowany do tej funkcji przez Boga (ww. 7-8; por. Wj 29,44; 40,13-15)¹⁹. W sposób szczególny uwypukla się również rolę Aarona jako nauczyciela (w. 17), co było obowiązkiem kapłanów w Izraelu (zob. Kpł 10,11; Oz 4,4-6; Ma 2,6-7).

Trzecią wychwalaną osobą w linii kapłańskiej jest Pinchas, syn Eleazara, z którym Bóg zawarł przymierze pokoju. W nagrodę za swoją gorliwość o czystość religii Bóg obdarzył Pinchasa godnością kapłaństwa na zawsze (45,23; por. Lb 25,7-13)²⁰.

c) Jozue, Kaleb, sędziowie, Samuel (46,1-20)

Tekst w Syr 46,1-20 jest podzielony na dwie części, z których pierwsza dotyczy Jozuego i Kaleba, a druga sędziów w ogóle i Samuela (ostatniego z nich) w szczególności. Pierwszą wychwalaną postacią jest Jozue nazwany „następcą Mojżesza na urządzie prorockim” (w. 1; por. Lb 27,18-23). Syrach wychwala Jozuego za osiągnięcia militarne, ponieważ „prowadził on wojny Pana” (w. 3), zwłaszcza

¹⁸ Zob. P. W. Skehan, A. A. DiLella, *The Wisdom of Ben Sira...*, dz. cyt., s. 505; J. J. Collins, dz. cyt., s. 101.

¹⁹ Zob. S. Olyan, *Ben Sira's Relationship to the Priesthood*, „Harvard Theological Review” 1987, nr 80, s. 261-286; J. J. Collins, dz. cyt., s. 101.

²⁰ Na temat Pinchasa zob. M. Parchem, *Co właściwie wydarzyło się w Baal-Peor? Kilka uwag filologiczno-egzegetycznych na temat Lb 25,1-18*, w: *Pan moją mocą i pieśnią (Ps 118,14). Prace dedykowane Księdzu Profesorowi Tadeuszowi Brzegowemu w 65. rocznicę urodzin* (Studia, 15), red. S. Hałas, P. Włodyga, Kraków 2006, s. 181-194.

podkreślając cudowne wstrzymanie słońca (w. 4; por. Joz 10,12-13) i zesłanie przez Boga „gradu kamienistego” (w. 5; por. Joz 10,11), co pozwoliło pokonać wrogów. Jozue razem z Kalebem są wychwalani za lojalność w stosunku do Mojżesza i za posłuszeństwo wobec Boga (ww. 7-9; Lb 14,1-10), przez co stają się wzorem pokazującym Izraelitom, że „dobrze być Panu posłusznym” (w. 10)²¹.

Po ogólnej pochwalie sędziów, gdzie nie wymienia się z imienia żadnego z nich (44,11-12), Syrach przechodzi do opisu dokonań Samuela, ostatniego z wielkich sędziów (44,13-20). Nazwany „umiłowany przez Pana” jest ukazany przede wszystkim jako prorok (zob. 1 Sm 3,20), który „ustanowił królestwo i namaścił władców” (w. 13; por. 1 Sm 9,15-10,1; Saul; 1 Sm 16,11-13: Dawid) oraz „sądził zgromadzenie” (w. 14; por. 1 Sm 7,15)²².

d) Natan i królowie: Dawid oraz Salomon (47,1-22)

Po krótkiej zaledwie wzmiance o Natanie (47,1), Syrach przechodzi do wychwalania króla Dawida (47,2-11), który już od wczesnej młodości wyróżniał się spośród ludzi (w. 2), między innymi zwyciężając Goliata (ww. 4-5; por. 1 Sm 17,32-51). Choć wspomina się jego sukcesy militarne, zwłaszcza pokonanie Filistynów (w. 7), to jednak Dawid jest wysławiany przede wszystkim jako autor psalmów (w. 8)²³ oraz organizator liturgii i kultu świątynnego (ww. 9-10; por. 1 Krn 15-26). Na uwagę zasługuje wzmianka, że Bóg darował Dawidowi grzechy, co nawiązuje do cudzołóstwa z Batszebą i zamordowania Uriasza, jej męża (w. 11; zob. 2 Sm 11-12). Na koniec Syrach stwierdza, że Bóg umocnił tron Dawida na wieki i zawarł z nim „przymierze królewskie” (w. 11; zob. 2 Sm 7,12-16).

Kolejna pochwała odnosi się do Salomona (47,12-22), który jest sławiony przede wszystkim jako budowniczy Świątyni w Jerozolimie (w. 13; por. 1 Krl 3-11) oraz za swoją mądrość, z której zasłynął nawet poza granicami Izraela (ww. 14-17; por. 1 Krl 5,9-14; 10)²⁴. Warto zauważyć, że Syrach krytykuje Salomona za jego uległość wobec kobiet i wyuzdanie, co doprowadziło do podziału królestwa (ww. 19-21; por. 1 Krl 11,1-10). Jednak pomimo grzesznego postępowania Salo-

²¹ Na temat Jozuego w Księdze Syracha zob. S. Grzybek, *Kerygmaticzna wartość pochwały Jozuego na podstawie Syr 46,1-8*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 1979, nr 32, s. 73-79.

²² Zob. szerzej P. W. Skehan, A. A. DiLella, *The Wisdom of Ben Sira...*, dz. cyt., s. 520-521; J. J. Collins, dz. cyt., s. 101.

²³ W Księdze Psalmów autorstwo 73 psalmów przypisuje się Dawidowi, a w jednym z dokumentów z Qumran jest mowa, że Dawid był autorem aż 4050 psalmów (11Q5 kol. 27, linie 2-10). Zob. D. Howard, *David*, w: *The Anchor Bible Dictionary*, red. D. N. Freedman, t. 2, New York 1992, s. 47.

²⁴ W 1 Krl 5,12 stwierdza się, że Salomon ułożył trzy tysiące przysłów i 1005 pieśni. Warto zauważyć, że w wielu księgach mądrościowych ich autorstwo przypisuje się Salomonowi (Prz, Koh, Mdr, Pnp). Zob. J. Synowiec, dz. cyt., s. 54-55.

mona, Bóg nie cofnął obietnic danych Dawidowi zapewniających trwanie dynastii na wieki (w. 22)²⁵.

e) Podział monarchii: Roboam i Jeroboam (47,23-25)

W krótkim opisie Syrach omawia podział królestwa, który nastąpił po śmierci Salomona (47,23-25). Wspomniane tutaj dwie osoby, mianowicie Roboam i Jeroboam, są przedstawione w sposób bardzo negatywny, co jest jedynym takim przypadkiem w całej „Pochwale ojców” (44-50). Roboam, syn Salomona jest nazwany „najgłupszym z ludu i pozbawionym rozumu”, ponieważ spowodował podział monarchii i odstępstwo narodu (w. 23; por. 1 Krl 12,1-19). Jeroboam, pierwszy władca Królestwa Północnego, jest winny apostazji i kultu bałwochwalczego, co w konsekwencji doprowadziło do zagłady państwa w 722-721 r. przed Chr. i uprowadzenia mieszkańców do niewoli asyryjskiej (ww. 24-25; por. 2 Krl 17,20-23).

f) Prorocy Królestwa Północnego: Eliasz i Elizeusz (48,1-15)

W pochwale Eliasza (48,1-11) uwypukla się cudowne, a co za tym idzie, chwalebne aspekty działalności tego proroka, między innymi wskrzeszenie zmarłego (w. 5; por. 1 Krl 17,17-22), spotkanie z Bogiem na górze Horeb (w. 7; por. 1 Krl 19,8-18) czy też uniesienie do nieba na ognistym rydwanie (w. 9; 2 Krl 2,11-12). Eliasz jest nazwany „prorokiem jak ogień” (w. 1), co nawiązuje do trzykrotnego sprowadzenia ognia z nieba, raz w konfrontacji z kapłanami Baala na Karmelu, gdy ogień strawił ofiarę i tym samym pokazał, że JHWH jest jedynym Bogiem (zob. 1 Krl 18,17-40), i dwa razy, gdy ogień zstąpił z nieba, pożerając wrogów (zob. 2 Krl 1,10.12). Prorok Eliasz jest wychwalany jako wzór gorliwości w służbie Bogu i walki o czystość religii (w. 2), z którym nikt nie może się równać (w. 4).

Podobnie jak Eliasz, wysławiany jest prorok Elizeusz (48,12-15), który „został napełniony jego duchem” (w. 12; por. 2 Krl 2,9-10.15). Syrach stwierdza, że w ciągu swego życia dokonywał cudów, a nawet po śmierci jego ciało prorokowało (w. 13), co odnosi się do wydarzenia, gdy wrzucono ciało zmarłego do grobu Elizeusza, a ono ożyło (zob. 2 Krl 13,21)²⁶.

g) Królowie i prorocy Królestwa Południowego (48,16-49,10)

Ta sekcja rozpoczyna się od syntetycznego podsumowania historii kolejnych królów Judy, z których „jedni czynili to, co było Panu przyjemne, a inni namno-

²⁵ Szerzej na temat Salomona w Księdze Syracha zob. P.C. Beentjes, *The Countries Marvelled at You: King Solomon in Ben Sira 47:12-22*, „Bijdragen: Tijdschrift voor Filosofie en Theologie” 1984, nr 45, s. 6-14; P. W. Skehan, A. A. DiLella, *The Wisdom of Ben Sira...*, dz. cyt., s. 526-528.

²⁶ Na temat Eliasza i Elizeusza w Księdze Syracha zob. R. Hildesheim, *Bis daß ein Prophet aufstand wie Feuer: Untersuchungen zum Prophetenverständnis des Ben Sira* (Trierer Theologische Studien, 58), Trier 1996, s. 64-124.

żyli grzechów” (w. 16). W pochwalie następującej po tym stwierdzeniu Syrach przedstawia najpierw Ezechiasza, króla Judy, a następnie proroka Izajasza działającego w czasie panowania tego władcy (48,17-25). Ezechiasz jest chwalony za działalność budowniczą w Jerozolimie (w. 17; por. 2 Krn 32,5: ufortyfikowanie miasta; 2 Krl 20,20; 2 Krn 32,30: doprowadzenie wody). Podczas jego panowania Jerozolimę oblegały wojska asyryjskie, ale Bóg w cudowny sposób ocalił miasto ze względu na modlitwy jego mieszkańców (ww. 18-21; por. 2 Krl 18,13-37; 2 Krn 32,1-20; Iz 36,1-22). Ezechiasz jest oceniany przez Syracha bardzo pozytywnie, ponieważ „czynił to, co było miłe Panu” (w. 22; por. 2 Krn 29,2). Prorok Izajasz jest wychwalany (48,24-25) przede wszystkim za to, że „objawił rzeczy przyszłe” aż do końca wieków (w. 25). Warto zauważyć, że aluzje do Deutero- oraz Trito-Izajasza wskazują, że Syrach przypisuje całą Księgę Izajasza prorokowi z VIII w. przed Chr.²⁷

W kolejnej sekcji (49,1-10) Syrach przedstawia króla Jozjasza oraz późniejszych proroków. W opisie działalności Jozjasza (ww. 1-3) podkreśla się jego zasługi w trosce o czystość religii, ponieważ walcząc z bałwochwalstwem „osiągnął powodzenie w nawróceniu ludu” oraz „umocnił pobożność” (ww. 2-3; por. 2 Krl 23). Następnie Syrach w sposób syntetyczny opisuje królów Judy (ww. 4-6) stwierdzając, że oprócz Dawida, Ezechiasza i Jozjasza wszyscy postępowali bezbożnie (w. 4), a rezultatem porzucenia przez nich prawa Bożego było zniszczenie Jerozolimy i niewola babilońska (ww. 5-6)²⁸.

Prorok Jeremiasz jest wspomniany jako ten, który przepowiedział zburzenie Jerozolimy i Świątyni (w. 7; por. Jr 36,2-4.29-32; 37,8-10; 38,3). Ezechiel jest sławiony za wizję, w której zobaczył chwałę Bożą „na rydwanie cherubów” (w. 8; por. Ez 1). Wielu uczonych uważa, że wzmianka o „rydwanie” nawiązuje do tradycji apokaliptycznych i początków mistyki żydowskiej związanej z rozważaniami na temat „rydwanu Bożego”²⁹. Wspomnienie „dwunastu proroków” (w. 10) wskazuje, że Syrach traktował ich jako jedną księgę, podobnie jak było to w Qumran, gdzie cały zbiór „Dwunastu proroków” był przepisywany na jednym zwoju³⁰. Niezwykle intrygujący jest fakt, że pomiędzy Ezechielem a „Dwunastoma proro-

²⁷ Zob. P. W. Skehan, A. A. DiLella, *The Wisdom of Ben Sira...*, dz. cyt., s. 539; J. J. Collins, dz. cyt., s. 105. Szerzej na temat Ezechiasza i Izajasza w Księdze Syracha zob. P. C. Beentjes, *Hezekiah and Isaiah: A Study on Ben Sira xlviii 15-25*, w: *New Avenues in Study of the Old Testament*, red. A. S. van der Woude, Leiden 1989, s. 77-88; R. Hildesheim, dz. cyt., s. 125-168.

²⁸ Zob. P. C. Beentjes, 'Sweet is his Memory, Like Honey to the Palate': King Josiah in Ben Sira 49.1-4, „Biblische Zeitschrift” 1990, nr 34, s. 262-266; R. Hildesheim, dz. cyt., s. 168-184.

²⁹ Zob. P. W. Skehan, A. A. DiLella, *The Wisdom of Ben Sira...*, dz. cyt., s. 544; J. J. Collins, dz. cyt., s. 105. Szerzej na ten temat zob. J. Marböck, *Henoch – Adam – der Thronwagen: Zu frühjüdischen pseudepigraphischen Traditionen bei Ben Sira*, „Biblische Zeitschrift. Neue Folge” 1981, nr 25, s. 103-111.

³⁰ Zob. A. Tronina, *Biblia w Qumran. Wprowadzenie w lekturę biblijnych rękopisów znad Morza Martwego* (Biblioteka Zwojów. Tłó Nowego Testamentu, 8), Kraków 2001, s. 61.

kami” został wymieniony Hiob, co może wskazywać, iż Syrach uważał go za proroka (49,9)³¹.

h) Po powrocie z niewoli babilońskiej (49,11-16)

W tej sekcji Syrach wychwala znamienite osoby, które odegrały ważną rolę w odbudowie życia społecznego i religijnego w Judzie po powrocie z niewoli babilońskiej. Na pochwałę zasłużył Zorobabel nazwany „sygnetem na prawej ręce” (49,11), co nawiązuje do proctwa Aggeusza, że w jego osobie Bóg odbuduje świetność dynastii Dawida (zob. Ag 2,23). Następnie Syrach wymienia arcykapłana Jozuego (49,12), który razem z Zorobabelem był odpowiedzialny za odbudowanie Świątyni w Jerozolimie (zob. Ezd 3,1-6,22; Ag 1,14). Trzecią wyróżnioną postacią jest Nehemiasz, którego Syrach wychwala za odbudowanie murów Jerozolimy (49,13; por. Ne 2,17-7,3)³².

i) Powrót do „początków” (49,14-16)

Po przedstawieniu sławnych ludzi z dziejów Izraela aż do czasów powrotu z niewoli babilońskiej, Syrach jeszcze raz wraca do początków historii narodu wybranego (49,14-16). Powtórnie wspomina Henocha (w. 14; po raz pierwszy w 44,16), a następnie wychwala Józefa, który ocalił swoją rodzinę, sprowadzając ją do Egiptu, gdy w Kanaanie nastał głód (w. 15; por. Rdz 42-46). W dalszej kolejności wymienia Sema, syna Noego (Rdz 6,10), który jest protoplastą Semitów, z których pochodzi Abraham (Rdz 11,10-26) oraz Seta, syna Adama i Ewy (Rdz 4,25; 5,3), który jest reprezentantem ludzi sprawiedliwych w okresie przed potopem³³. Na końcu Syrach wspomina Adama, o którym mówi, że jest „ponad wszystkimi żyjącymi stworzeniami” (w. 16). Warto zauważyć, że w tekście hebrajskim pojawia się zwrot „chwala Adama”, który jeszcze bardziej uwypukla dostojność i godność pierwszego człowieka. Takie idealne przedstawienie Adama w Syr 49,16 – bez wzmianki o jego grzesznym nieposłuszeństwie wobec Boga – pojawia się po raz pierwszy w literaturze żydowskiej³⁴.

³¹ Hiob, którego orędzie było skierowane do pogan, jest uważany za proroka w późniejszej tradycji rabinicznej – zob. P. W. Skehan, A. A. DiLella, *The Wisdom of Ben Sira*..., dz. cyt., s. 544. Szerzej na temat Ezechiela, Hioba i „Dwunastu proroków” w Księdze Syracha – zob. R. Hildesheim, dz. cyt., s. 206-221.

³² Zob. P. W. Skehan, A. A. DiLella, *The Wisdom of Ben Sira*..., dz. cyt., s. 544-545; R. Hildesheim, dz. cyt., s. 222-240.

³³ W tekście hebrajskim Księgi Syracha pojawia się jeszcze Enosz, syn Seta, który był człowiekiem prawym, bo w jego czasach „zaczęto wzywać imienia JHWH” (Rdz 4,26). Zob. P. C. Beentjes, *The Book of Ben Sira in Hebrew*..., dz. cyt., s. 88. Szerzej na temat Sema, Seta i Enosza zob. R. Hildesheim, dz. cyt., s. 240-255.

³⁴ W późniejszej literaturze ten idealny obraz Adama jest rozwijany, a jego rezultatem stanie się między innymi ukazywanie Mesjasza jako „drugiego Adama” – zob. P. W. Skehan, A. A. DiLella, *The Wisdom of Ben Sira*..., dz. cyt., s. 545. Szerzej na ten temat zob. R. Hildesheim, dz. cyt.,

j) Arcykapłan Szymon (50,1-24)

„Pochwałę ojców” w Syr 44-50 kończy bardzo obszerny hymn wysławiający arcykapłana Szymona II, zwanego „Sprawiedliwym”, syna Oniasza, który pełnił swój urząd w latach 219-196 przed Chr. (50,1-24). Syrach wysławia Szymona za jego działalność przy renowacji i rozbudowie Świątyni, jak też za ufortyfikowanie Jerozolimy (ww. 2-4). Następnie wychwala jego godność i niezwykle majestat podczas pełnienia swoich funkcji arcykapłańskich w czasie sprawowania czynności liturgicznych (ww. 5-21). Hymn sławiący Szymona kończy się błogosławieństwem (ww. 22-24), które w tekście hebrajskim przybiera formę modlitwy za Szymona, aby Bóg wypełnił dla niego obietnice wiecznego przymierza zawartego z Pinchaszem (w. 23; zob. Lb 25,12-13)³⁵.

PODSUMOWANIE

Pochwała ojców (Syr 44-50) stanowiąca mądrościową interpretację historii Izraela jest pierwszym tego rodzaju przeglądem dziejów narodu wybranego w literaturze biblijnej. Oryginalny i wyjątkowy charakter tego tekstu polega na tym, że autor Księgi Syracha przedstawia historię Izraela nie w taki sposób jak to dotychczas czyniono, a więc z perspektywy wydarzeń, ale poprzez przedstawienie sławnych i znanych ludzi. Wśród opisywanych osób są patriarchowie, sędziowie, prorocy, królowie, kapłani. Ukazując sylwetki ludzi zasługujących na wychwalanie, Syrach często podkreśla prawdę o tym, że ich działalność była inspirowana mądrością Bożą, a ich zasługi są rezultatem pobożności i postępowania zgodnego z Prawem danym Izraelowi przez Boga.

---

s. 251 i 254; C. T. R. Hayward, *The Jewish Temple: A Non-Biblical Sourcebook*, London 1996, s. 44-47; J. Corley, dz. cyt., s. 170; zob. także A. Caquot, *Ben Sira et le Messianisme*, „Semitica” 1966, nr 16, s. 64-67.

³⁵ Zob. P. W. Skehan, A. A. DiLella, *The Wisdom of Ben Sira...*, dz. cyt., s. 550-554; J. J. Collins, dz. cyt., s. 106-107; J. Marböck, *Der Hohepriester Simon in Si 50: Ein Beitrag zur Bedeutung vom Priestertum und Kult im Sirach-buch*, w: *Treasures of Wisdom: Studies in Ben Sira and the Book of Wisdom. Festschrift M. Gilbert* (Bibliotheca Ephemeridum Theologicarum Lovaniensium, 143), red. N. Calduch-Benages, J. Vermeulen, Leuven 1999, s. 215-230; zob. obszernie omówienie postaci Szymona w Syr 50 w monografii: O. Mulder, *Simon the High Priest in Sirach 50: An Exegetical Study of the Significance of Simon the High Priest as Climax to the Praise of the Fathers in Ben Sira's Concept of the History of Israel* (Supplements to the Journal for the Study of Judaism, 78), Leiden 2003.

Bibliografia

Baumgartner W., *Die literarischen Gattungen in der Weisheit des Jesus Sirach*, „Zeitschrift für die alttestamentliche Wissenschaft” 1914, nr 34, s. 161-198.

Beentjes P. C., *Hezekiah and Isaiah: A Study on Ben Sira xlvi 15-25*, w: *New Avenues in Study of the Old Testament*, red. A. S. van der Woude, Leiden 1989, s. 77-88.

Beentjes P. C., ‘*Sweet is his Memory, Like Honey to the Palate*’: *King Josiah in Ben Sira 49.1-4*, „Biblische Zeitschrift” 1990, nr 34, s. 262-266.

Beentjes P. C., *The Book of Ben Sira in Hebrew. A Text Edition of All Extant Hebrew Manuscripts and a Synopsis of All Parallel Hebrew Ben Sira Texts* (Supplements to Vetus Testamentum, 68), Leiden 1997.

Beentjes P. C., ‘*The Countries marvelled at You*’: *King Solomon in Ben Sira 47:12-22*, „Bijdragen: Tijdschrift voor Filosofie en Theologie” 1984, nr 45, s. 6-14.

Caquot A., *Ben Sira et le Messianisme*, „Semitica” 1966, nr 16, s. 64-67.

Collins J. J., *Jewish Wisdom in the Hellenistic Age* (The Old Testament Library), Louisville 1997.

Corley J., *Sirach 44,1-15 as Introduction to the Praise of the Ancestors*, w: *Studies in the Book of Ben Sira* (Supplements to the Journal for the Study of Judaism, 127), red. G. G. Xeravits, J. Zsengeller, Leiden 2008, s. 151-181.

Di Lella A. A., *Mądrość Syracha (Eklezjastyk)*, w: *Katolicki Komentarz Biblijny* (Prymasowska Seria Biblijna, 17), red. R. E. Brown i in., Warszawa 2001, s. 573-592.

Di Lella A. A., *Wisdom of Ben-Sira*, w: *The Anchor Bible Dictionary*, red. D. N. Freeman i in., t. 6, New York 1992, s. 931-945.

Eissfeldt O., *The Old Testament: An Introduction including the Apocrypha and Pseudepigrapha, and also the works of similar type from Qumran*, tł. P. R. Ackroyd, Oxford 1966.

Gilbert M., *The Review of History in Ben Sira 44-50 and Wisdom 10-19*, w: *Rewriting Biblical History. Essays on Chronicles and Ben Sira in Honour of Pancratius C. Beentjes* (Deuterocanonical and Cognate Literature Studies, 7), red. J. Corley, H. van Grol, Berlin-New York 2011, s. 319-334.

Grabbe L. L., *Jewish Historiography and Scripture in the Hellenistic Period*, w: *Did Moses Speak Attic? Jewish Historiography and Scripture in the Hellenistic Period* (Journal for the Study of the Old Testament. Supplement Series, 317), red. L. L. Grabbe, Sheffield 2001, s. 129-155.

Grzybek S., *Kerygmaticzna wartość pochwały Jozuego na podstawie Syr 46,1-8*, „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 1979, nr 32, s. 73-79.

Hayward C. T. R., *The Jewish Temple: A Non-Biblical Sourcebook*, London 1996, s. 44-47.

Hildesheim R., *Bis daß ein Prophet aufstand wie Feuer: Untersuchungen zum Prophetenverständnis des Ben Sira* (Trierer Theologische Studien, 58), Trier 1996.

Howard D., *David*, w: *The Anchor Bible Dictionary*, red. D. N. Freedman, t. 2, New York 1992, s. 41-49.

Jacob E., *L'Histoire d'Israel vue par Ben Sira*, w: *Mélanges bibliques rédigés en l'honneur de André Robert* (Travaux de L'Institut Catholique de Paris, 4), Paris 1957, s. 288-294.

Kowalik K., *Postać Abrahama w świetle Księgi Syracha*, w: „Przeznaczyłeś nas dla Twojej prawdy” (4Q495). *Studia dla Dr. Zdzisława J. Kapery w 65. rocznicę urodzin* (Rozprawy i Studia Biblijne, 29), red. W. Chrostowski, Warszawa 2007, s. 425-431.

Lee T. R., *Studies in the Form of Sirach 44-50* (Society of Biblical Literature. Dissertation Series, 75), Atlanta 1986.

Luciani F., *La giustizia de Enoch in Sir. 44,16b secondo la versione greca*, „Bibbia e oriente” 1981, nr 23, s. 185-192.

Mack B. L., *Wisdom and the Hebrew Epic: Ben Sira's Hymn in Praise of the Fathers*, Chicago 1986.

Marböck J., *Der Hohepriester Simon in Si 50: Ein Beitrag zur Bedeutung vom Priestertum und Kult im Sirach-buch*, w: *Treasures of Wisdom: Studies in Ben Sira and the Book of Wisdom. Festschrift M. Gilbert* (Bibliotheca Ephemeridum Theologicarum Lovaniensium, 143), red. N. Calduch-Benages, J. Vermeulen, Leuven 1999, s. 215-230.

Marböck J., *Henoch – Adam – der Thronwagen: Zu frühjüdischen pseudepigraphischen Traditionen bei Ben Sira*, „Biblische Zeitschrift. Neue Folge” 1981, nr 25, s. 103-111.

Mulder O., *Simon the High Priest in Sirach 50: An Exegetical Study of the Significance of Simon the High Priest as Climax to the Praise of the Fathers in Ben Sira's Concept of the History of Israel* (Supplements to the Journal for the Study of Judaism, 78), Leiden 2003.

Olyan S., *Ben Sira's Relationship to the Priesthood*, „Harvard Theological Review” 1987, nr 80, s. 261-286.

Parchem M., *Co właściwie wydarzyło się w Baal-Peor? Kilka uwag filologiczno-egzegetycznych na temat Lb 25,1-18*, w: *Pan moją mocą i pieśnią (Ps 118,14). Prace dedykowane Księdzu Profesorowi Tadeuszowi Brzegowemu w 65. rocznicę urodzin* (Studia, 15), red. S. Hałas, P. Włodyga, Kraków 2006, s. 181-194.

Pazera W., *Pochwała Ojców w Księdze Jezusa Syracha*, „Częstochowskie Studia Teologiczne” 1986, nr 14, s. 271-308.

Piwowar A., *Dlaczego Syrach pominął Ezdrasza w Pochwale Ojców (Syr 44-50)?*, „The Biblical Annals” 2011, nr 1, s. 105-131.

Potocki S., *Mądrość uczonego w Piśmie (Księga Syracha)*, w: *Wprowadzenie w myśl i wezwanie ksiąg biblijnych*, t. 6, *Mądrość starotestamentalnego Izraela: Przysłowia, Hiob, Kohelet, Syrach, Księga Mądrości*, red. J. Frankowski, Warszawa 1999, s. 161-204.

Potocki S., *Rady mądrości. Przewodnik po mądrościowej literaturze Starego Testamentu* (Jak rozumieć Pismo Święte, 5), Lublin 1993.

Schmitt A., *Enkomien in griechischer Literatur*, w: *Auf den Spuren der schriftgelehrten Weisen. Festschrift für Johannes Marböck* (Beihefte zur Zeitschrift für die alttestamentliche Wissenschaft, 331), red. I. Fischer i in., Berlin 2003, s. 359-381.

Septuaginta. Id est Vetus Testamentum graece iuxta LXX interpretes (Duo volumina in uno), red. A. Rahlfs, t. 2, *Libri poetici et prophetici*, Stuttgart 1979.

Siebeneck T., *May Their Bones Return to Life! Sirach's Praise of the Fathers*, „Catholic Biblical Quarterly” 1959, nr 21, s. 411-428.

Skehan P. W., A. A. DiLella, *The Wisdom of Ben Sira. A New Translation with Notes, Introduction and Commentary* (The Anchor Bible, 39), New York 1987.

Synowiec J., *Mędrzy Izraela, ich pisma i nauka*, Kraków 1990.

Świderkówna A., *Słownik pisarzy antycznych*, Warszawa 1982.

Taylor C., J. H. A. Hart, *Two Notes on Enoch in Sir. xlv 16*, „Journal of Theological Studies” 1902-1903, nr 4, s. 589-591.

Tronina A., *Biblia w Qumran. Wprowadzenie w lekturę biblijnych rękopisów znad Morza Martwego* (Biblioteka Zwojów. Tłó Nowego Testamentu, 8), Kraków 2001.

VanderKam J. C., *Enoch and the Growth of an Apocalyptic Tradition* (Catholic Biblical Quarterly. Monograph Series, 16), Washington 1984.

Zajac E., *Potop w tradycji biblijnej oraz literaturze judaizmu okresu Drugiej Świątyni* (Studia Biblica Lublinensia 1), Lublin 2007.

Ziegler J. (red.), *Sapientia Iesu Filii Sirach* (Septuaginta. Vetus Testamentum Graecum Auctoritate Academiae Scientiarum Gottingensis, XII/2), Göttingen 1980.

Streszczenie

Niniejszy artykuł zawiera analizę „Pochwały ojców” (Syr 44-50) stanowiącej mądrościową interpretację historii Izraela ukazanej z perspektywy sławnych ludzi. W pierwszym punkcie przedstawiono badania dotyczące gatunku literackiego, które wykazały, że najlepiej ten tekst traktować jako *enkomion*, tj. pieśń pochwalną na cześć znamienitych postaci. Drugi punkt prezentuje strukturę, pokazując, że jest to kompozycja jednolita i dobrze przemyślana. W trzecim punkcie omówiono poszczególne postacie sławnych ludzi: patriarchów, sędziów, królów, proroków, kapłanów. Charakterystyczny dla Syr 44-50 jest szczególny nacisk położony na uwypuklenie godności kapłanów, których reprezentują Aaron, Pinchas, Szymon. Sławne postacie wychwalane w Syr 44-50 są wzorem postępowania dla

„POCHWAŁA OJCÓW” (SYR 44-50), CZYLI HISTORIA IZRAELA W UJĘCIU MĄDROŚCIOWYM.11

potomnych, ponieważ w swoim życiu kierowali się mądrością Bożą, czego rezultatem były wielkie zasługi jako wyraz ich pobożności i postępowania zgodnie z Prawem Bożym.

Słowa kluczowe: *bohaterowie biblijni, historia Izraela, Księga Syracha, mądrość Boża, „Pochwała ojców”*

Summary:

“Praise of the Fathers” (Sir 44-50),
viz. the History of Israel in Terms of Wisdom
from the Perspective of the Author of the Book of Sirach

This article contains the analysis of the text commonly referred to as “The Praise of the Fathers” (Sir 44-50). In terms of wisdom it interprets the history of Israel that is viewed from the perspective of many famous biblical characters. In the first point the literary genre of the discussed text is examined – the studies prove that Sir 44-50 should be preferably treated as encomium, it means as the praise song honouring various notable people. The second point deals with the structure of this poem demonstrating that it forms a consistent and a well thought-out construction. In the third point the particular biblical heroes are discussed and presented: the patriarchs, the judges, the kings, the prophets and the priests. It is an unusual emphasis on the dignity of the priests represented in the text by Aaron, Phinehas and Simeon that is especially characteristic of Sir 44-50. According to the author of the text the renowned characters should not only be glorified, but imitated as well, because their conduct was exemplary and it was the God’s wisdom that governed in their lives. By virtue of their faithfulness and clinging to the law of God they merited His special favour.

Keywords: *biblical heroes, history of Israel, Book of Sirach, wisdom of God, “Praise of Fathers”*